A Wooden Structure on the Pamerkiai Outcrop

In 2018, a wooden structure was found by Geologist G. Motuza on the open sandy shore of the River Merkys (S Lithuania) (Fig. 1). An archaeological expedition was organized to rescue the object. The investigation revealed that the structure might have been a 12th century well (Figs. 2–3). Some discovered pottery finds (Fig. 4) prove that a previously unknown Late Iron Age settlement existed in the area.

Darius Kontrimas

Kačėniškės piliakalnio papėdės gyvenvietė

Kačėniškės piliakalnis įrengtas atskiros pailgos kalvos, esančios Mergežerio ežero V krante, aukščiausioje dalyje. Aikštelė pailga Š–P kryptimi, 66x10 m dydžio, įtvirtinta šlaituose įrengtu grioviu ir pylimu. 2 m žemiau aikštelės Š krašto, šlaite pastebimas 1,5 m pločio, 20 cm gylio griovys, už kurio išlikęs 30 cm aukščio, 3 m pločio pylimas. Už šio pylimo iškastas antras 10 m pločio, 50 cm gylio griovys. P šlaite pirmasis griovys ir pylimas virtę 8 m pločio terasa, antras griovys – 9 m pločio, 30 cm gylio. V šlaitas 3 m žemiau aikštelės statintas. Jame 5 m žemiau aikštelės yra 2 m pločio terasa, jungianti Š ir P šlaituose esantį pirmą griovį ir pylimą. Šoniniai šlaitai statūs, 22–23 m aukščio, galiniai – vidutinio statumo, 5–6 m aukščio (*LPA*, 2005, t. III, p. 72).

Kalvos PR ir PV pusėse yra papėdės gyvenvietė. Į ŠV nuo kalvos, kurioje įrengtas Kačėniškės piliakalnis, yra dar dvi panašios žemesnės (5–7 m aukščio) kalvos (400x60 ir 240x50 m dydžio). Didesniąją, arčiau piliakalnio esančią kalvą iš V ir R pusių supa žemumos – užpelkėję buvę vandens telkiniai, kurie protakomis galėjo jungtis su Mergežeriu (1 pav.). Abi šios kalvos patenka į Kačėniškės piliakalnio vizualinės apsaugos pozonį.

Pirmą kartą platesnių apimčių archeologiniai tyrimai Kačėniškės piliakalnyje ir jo aplinkoje vykdyti 2013 m. Ištirtos penkios perkasos (144 m^2), 7 šurfai (10 m^2), žvalgytas apie 2000 m^2 plotas. Pagal išskirtus kultūrinio sluoksnio horizontus daryta prielaida, kad piliakalnis buvo apgyvendintas dviem etapais – vėlyvosios brūkšniuotosios keramikos laikotarpiu (I tūkst. pr. Kr. pabaiga) bei ankstyvosios grublėtosios keramikos periodu (I tūkst. pradžia – I tūkst. vidurys). Pagal aptiktą keramiką kultūrinis sluoksnis datuotas I tūkst. pr. Kr. pabaiga – I tūkst. viduriu (*ATL 2013 metais*, 2014, p. 69–74).

2018 m. numatytų Kačėniškės piliakalnio prieigų sutvarkymo vietose (naujų pėsčiųjų takų, informacinių stendų, suolų įrengimo vietos) buvo atlikti žvalgomieji tyrimai (ištirtas 38 m^2 plotas – 27 šurfai), detalieji tyrimai (ištirtos 3 perkasos – 48 m^2) bei žvalgymai (žvalgytas apie 1200 m^2 plotas). Žvalgomųjų tyrimų metu nustatyta, kad Kačėniškės piliakalnio vizualinės apsaugos pozonyje esančiose kalvose, jų šlaituose, papėdėse, buvusių vandens telkinių pakrantėse kultūrinis sluoksnis nesusiformavęs. Kačėniškės piliakalnio V papėdėje, patenkančioje į Kačėniškės pilikalnio su gyvenviete (UK 24132) teritoriją, yra susiformavę gana stori deliuviniai sluoksniai, atsiradę kaip kalvos, kurioje įrengtas piliakalnis, V šlaito erozijos pasekmė. Archeologiškai vertingas piliakalnio papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis fiksuotas šurfe 5, 20 cm gylyje nuo esamo paviršiaus. Kultūrinio sluoksnio požymių aptikta ir šurfe 4. Šurfuose aptikti radiniai yra labai fragmentiški, todėl tiksliau datuoti ir interpretuoti kultūrinio sluoksnio nebuvo galima, tam minėtų šurfų vietose atlikti detalieji tyrimai.

1 pav. Tyrimų vietos situacijos planas: 1 – 2018 m. tirti šurfai; 2 – 2018 m. tirtos perkasos; 3 – vizualinės apsaugos pozonis; 4 – piliakalnio teritorijos riba; 5 – ankstesnių tyrimų vietos; 6 – menamos buvusių vandens telkinių kranto linijos. D. Kontrimo brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigated site: 1 – 2018 test pits; 2 – 2018 trenches; 3 – visual protection subzone; 4 – boundaries of the hillfort's territory; 5 – location of previous investigations; 6 – apparent shorelines of the former water reservoir.

Perkasoje 1 įžemis – rusvas smėlis, pasiektas 90–130 cm gylyje nuo esamo paviršiaus (2 pav.). Perkasoje po skurdžiu 5–10 cm storio dirvožemio sluoksniu fiksuotas 20–50 cm storio gelsvo smėlio su žvyro priemaišomis sluoksnis (deliuvis). Šis sluoksnis storiausias V perkasos dalyje. 30–50 cm gylyje nuo esamo paviršiaus fiksuotas 10–60 cm storio pilko smėlio sluoksnis, žemėjantis ir storėjantis R–V kryptimi. Šis sluoksnis – buvęs dirvožemis, susiformavęs XIX–XX a. ūkinės veiklos metu. 65–95 cm gylyje nuo esamo paviršiaus fiksuotas 20–50 cm storio degėsingo smėlio piliakalnio papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis, nežymiai storėjantis ir žemėjantis P–Š kryptimi (3 pav.). Kultūrinis sluoksnis šioje vietoje neintensyvus – aptikta sąlyginai nedaug radinių (lipdytų puodų šukių, geležinis peilis). Puodų šukės labai smulkios, didžiosios dalies tipo pagal paviršiaus apdirbimą dėl fragmentiškumo nustatyti neįmanoma. Kultūrinis sluoksnis intensyviausias perkasos Š dalyje, kur jis ir storiausias (didesnė radinių, medžio anglies koncentracija).

Gyvenvietės kultūriniame sluoksnyje kaip kultivuojamų augalų sėklos buvo identifikuoti 3 paprastojo miežio grūdai. Iš laukinių augalų paminėtinas lazdyno riešuto kevalo fragmentas.

Perkasoje 1 iš viso surinktos 36 keramikos šukės (121,85 g). Didžioji dalis keramikos šukių yra nenustatyto tipo – 26 vienetai (68,15 g). Keramikos brūkšniuotu paviršiumi rastos tik 5 šukės (60,4 g), grublėtu paviršiumi – 4 šukės (16,2 g). Visos šukės yra itin smulkios (1–5 g). Kitos masinės medžiagos (molio tinkas, šlakas, gyvūnų kaulai, titnago skalda) perkasoje iš viso nerasta. Aptiktas tik vienas metalinis dirbinys – geležinis peilis (4 pav.).

Perkasoje 2 įžemis – gelsvas, rusvas smėlis pasiektas 40–150 cm gylyje nuo esamo paviršiaus (5 pav.). Įžemio altitudė tirtame plote

2 pav. Perkasa 1. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 2. Trench 1.

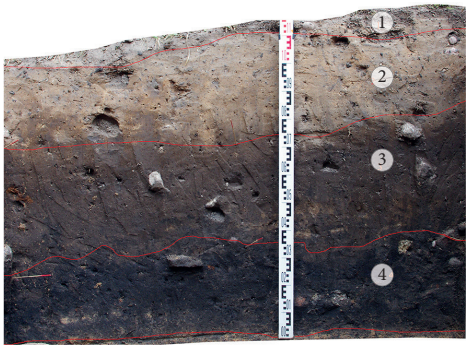

3 pav. Perkasos 1 Š pjūvio stratigrafija: 1 – dirvožemis; 2 – deliuvis; 3 – buvęs XIX–XX a. dirvožemis; 4 – papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 3. Stratigraphy of the N section of Trench 1: 1 – topsoil; 2 – diluvial deposits; 3 – former 19th–20th-century topsoil; 4 – the cultural layer from the settlement at the foot of the hillfort.

0 5 cm

4 pav. Geležinis peilis iš perkasos 1. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 4. An iron knife from Trench 1.

5 pav. Perkasa 2, vaizdas iš Š. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 5. Trench 2, as seen from the N.

0 5 cm

6 pav. Keramika brūkšniuotu paviršiumi. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 6. Brushed pottery.

žemėja R–V kryptimi. Perkasos vietoje po 10–20 cm storio dirvožemio sluoksniu fiksuotas 15–50 cm storio rusvo žvyringo deliuvinio smėlio, priemolio sluoksnis, storėjantis R–V kryptimi. 45–70 cm gylyje nuo esamo paviršiaus fiksuotas 10–50 cm storio juodo degėsingo smėlio piliakalnio papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis. Kultūrinio sluoksnio paviršiaus altitudė žemėja ir kultūrinis sluoksnis storėja R–V kryptimi. Kultūrinis sluoksnis intensyviausias (didesnė radinių koncentracija) V perkasos dalyje.

Perkasoje 2 įžemio horizonte fiksuotas tik vienas įgilintas objektas. Jis daugmaž apskritas, 1,15–1,25 m skersmens. Pjūvyje objektas apvaliadugnis, 25–30 cm gylio, užpildytas juodu smėliu. 15 cm gylyje nuo objekto paviršiaus fiksuotas 3–10 cm storio difuzinio smėlio intarpas (juodas smėlis ir rusvas įžemio smėlis). Iš fiksuoto intarpo galima daryti prielaidą, kad objektas galėjo susiformuoti ne per vieną kartą. Jokių radinių objekto užpilde neaptikta, tad kol kas jo datavimui nepakanka duomenų. Iš užpildo paimtame mėginyje buvo identifikuotas vienas lukštinis miežis. Iš laukinių augalų paminėtina viena avietės / gervuogės sėkla.

Perkasoje 2 absoliučiai didžiausią dalį radinių sudaro keramikos šukės. Pagal paviršiaus apdirbimą išskirti trys pagrindiniai keramikos tipai: keramika brūkšniuotu (6 pav.) paviršiumi, grublėtoji keramika (7 pav.) ir keramika lygiu paviršiumi (8 pav.). Aptiktos ir kelios šukės, kurios gali būti priskirtos ankstyvajai apžiestajai keramikai, tačiau jos labai fragmentiškos. Taip pat rastos kelios smulkios keramikos kruopėtu paviršiumi šukės. Iš viso surinktos 557 keramikos šukės (4969,2 g). Didžiąją jų dalį sudaro itin smulkios ir neidentifikuojamo tipo šukės – 224 vienetai (936,2 g).

Keramikos brūkšniuotu paviršiumi surinkta 151 šukė (1875 g). Visos jos nuo puodų sienelių. Visos aptiktos didesnės šukės yra puodo dalies žemiau kaklelio ir briaunos – vertikaliai brūkšniuotos išorinėje pusėje ir horizontaliai vidinėje pusėje.

Surinktos 63 keramikos grublėtu paviršiumi šukės (829,8 g). Didžiąją jų dalį sudaro

0 5 cm

7 pav. Keramika grublėtu paviršiumi. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 7. Rough pottery.

puodų sienelių šukės. Atskirai paminėtina ankstyvosios grublėtosios briaunuotosios keramikos puodo kaklelio šukė (III–IV a.). Ant jos išorinės dalies po grublėtumu matomas horizontalus brūkšniavimas. Toks brūkšniavimas yra ir vidinėje pusėje. Molio masė taip pat panaši į šukių brūkšniuotu paviršiumi. Panaši dar viena puodo pakraštėlio šukė – po grublėtumu matomas horizontalus brūkšniavimas.

Surinktos 109 keramikos lygiu paviršiumi šukės (1224 g). Puodų priedugnių šukės priskirtos šiam tipui pagal išplatėjimą ties dugnu.

Didžiausią surinktos keramikos dalį sudaro keramika brūkšniuotu paviršiumi – 27 % pagal šukių kiekį vienetais ir 38 % pagal bendrą svorį. Antras tipas pagal kiekį yra keramika lygiu paviršiumi – 20 % pagal šukių kiekį vienetais ir 24 % pagal bendrą svorį. Keramika grublėtu paviršiumi sudaro 11 % visos keramikos pagal šukių kiekį ir 17 % pagal bendrą svorį. Pagal keramikos tipų pasiskirstymą galima daryti prielaidą, kad tirtoji gyvenvietės vieta intensyviausiai naudota I a. pr. Kr. – II a.

Pagal visą aptiktą keramiką kultūrinis sluoksnis datuojamas I a. pr. Kr. – XI a.

Iš kitos masinės medžiagos aptikta tik smulkių molio tinko 19 fragmentų (161,35 g). Pažymėtina, kad perkasoje 2 visiškai neaptikta nei gyvūnų kaulų, nei šlako.

0 5 cm

8 pav. Keramika lygiu paviršiumi. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 8. Smooth pottery.

Didžiausia keramikos koncentracija buvo perkasos V, PV dalyse (9 pav.), kur ir kultūrinis sluoksnis yra storiausias – didžiojoje R pjūvio dalyje kultūrinis sluoksnis nefiksuotas. Tiek keramikos brūkšniuotu paviršiumi, tiek keramikos grublėtu paviršiumi didžiausia koncentracija yra perkasos P, PV dalyse. O keramikos lygiu paviršiumi koncentracijų yra ir centrinėje perkasos dalyje. Pažymėtina, kad kultūrinio sluoksnio storis ir keramikos kiekis tiesiogiai nekoreliuoja –

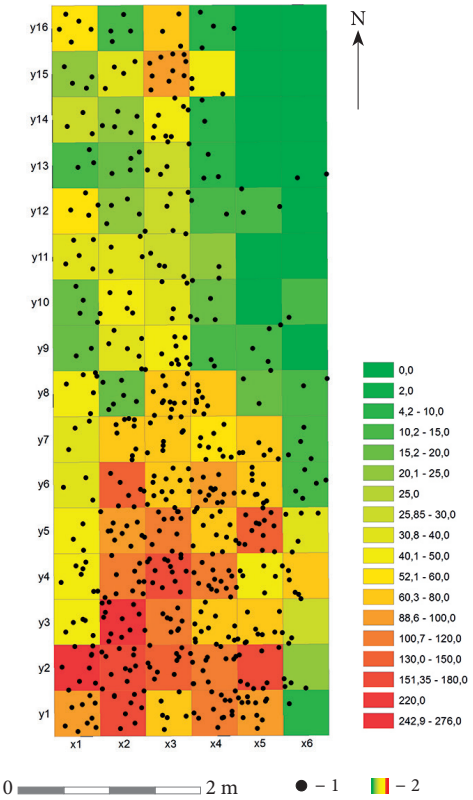

9 pav. Keramikos paplitimas perkasoje 2: 1 – keramikos šukės; 2 – visa keramika gramais. D. Kontrimo brėž.

Fig. 9. Incidence of pottery in Trench 2: 1 – potsherds; 2 – total weight of the pottery in grams.

nors kultūrinis sluoksnis perkasos PV ir ŠV dalyse beveik nesiskiria (perkasos ŠV dalyje jis yra net storesnis iki 10 cm), keramikos koncentracija tiek pagal vienetus, tiek pagal bendrą svorį yra didesnė perkasos PV dalyje.

Perkasoje 3 įžemis – gelsvas, pereinantis į pilkšvą smėlis pasiektas 1–1,6 m gylyje nuo esamo paviršiaus (H_{abs} 193,70–195,10 m). Įžemio altitudė žemėja R–V kryptimi. Perkasoje aptikta buvusio vandens telkinio, besidriekusio ties kalvos, kurioje įrengtas Kačėniškės piliakalnis, V papėde, vieta. Telkinio kranto linija fiksuota perkasos centrinėje dalyje (Š–P kryptimi). Perkasos V dalyje fiksuota šio telkinio priekrantė, o perkasos R dalyje – pakrantė.

Įvertinus 2013 ir 2018 m. atliktų tyrimų rezultatus, galima teigti, kad Kačėniškės piliakalnis su gyvenviete naudoti I a. pr. Kr. – XI a. Papėdės gyvenvietė buvusi į PR, P ir PV, kalvos, kurioje įrengtas piliakalnis, papėdėse. PV papėdėje gyvenvietė galėjo užimti apie 1500 m^2 plotą, PR ir P papėdėse – apie 6 tūkst. m^2 plotą (iš viso apie 7500 m^2 plotą.). Gyvenvietės plotą ribojo buvę, dabar užpelkėję vandens telkiniai, protakos PV papėdėje ir Mergežerio pakrantė PR papėdėje.

The Settlement at the Foot of Kačėniškė Hillfort

In 2018, an evaluation (27 test pits totalling 38 m^2), excavation (3 trenches totalling 48 m^2), and a survey were conducted at locations foreseen for managing access to Kačėniškė hillfort (new footpaths, information stands, new benches) (Fig. 1).

A 20–50 cm thick, poor, charcoally, sandy cultural layer from the settlement at the foot of the hillfort was recorded in Trench 1 (Figs. 2–4). A 10–50 cm thick, dark, charcoally, sandy cultural layer from the settlement at the foot of the hillfort was recorded at a depth of 45–70 cm from the present ground's surface in Trench 2 (Fig. 5). The absolute majority of the finds in Trench 2 consisted of potsherds. Based on the surface treatment, three main types of pottery were distinguished: brushed, rough, and smooth pottery (Figs. 6–9).

In all, 557 potsherds (4969.2 g) were collected. A large percentage of them (224 sherds weighing 936.2 g) consisted of especially small sherds of unidentifiable type. The largest percentage of the collected pottery consisted of brushed pottery: 27% by number of sherds, 38%

by weight, followed by smooth: 20% by quantity, 24% by weight. Rough pottery comprised 11% by quantity, 17% by weight. Judging the distribution by type, it is possible to make the assumption that the investigated settlement was used the most intensively during the 1st century BC – 2nd century AD.

Based on all of the discovered pottery, the cultural layer can be dated to the 1st century BC – 11th century AD.

Darius Kontrimas

Naujosios Rėvos piliakalnis su gyvenviete

Naujosios Rėvos piliakalnis, dar vadinamas Rusų Bažnyčia, įrengtas Neries dešiniojo kranto aukštutinės terasos kyšulyje. Aikštelė keturkampė, pailga ŠR–PV kryptimi, 40x15 m dydžio, žemesniu PV galu. Jos ŠR krašte supiltas 10 m ilgio, 2 m aukščio, 11 m pločio pylimas, kurio išorinis 7,5 m aukščio šlaitas leidžiasi į 14 m ilgio, 21 m pločio, 6 m gylio griovį 7 m pločio dugnu. Šlaitai statūs, 12–35 m aukščio. Piliakalnis apaugęs pušimis, pomiškis iškirstas. PV papėdėje yra papėdės gyvenvietė. Piliakalnis ir papėdės gyvenvietė iki 2018 m. netyrinėti. Piliakalnis iki šiol buvo datuojamas II tūkst. pradžia (*LPA*, 2005, t. III, p. 376).

Vertinant vietovės reljefo ypatybes (buvusių upelių, šaltinių vietos), papėdės gyvenvietė galėjo užimti apie 11 tūkst. m^2 plotą (ribojama Neries pakrantės, statesnių šlaitų, buvusių upelių).

2005 m. žvalgytame Naujosios Rėvos piliakalnyje iškastos 4 duobės (2 duobės piliakalnio pylime, 1 aikštelėje ir 1 šlaite) bei 4 lapių olos. Piliakalnio aikštelėje iškastoje duobėje po 5 cm velėnos sluoksniu fiksuotas 5–25 cm storio tamsaus smėlio sluoksnis be radinių (spėtas kultū-

1 pav. Naujosios Rėvos piliakalnio su gyvenviete aplinkos reljefo planas: 1 – 2018 m. tirti plotai; 2 – piliakalnio teritorijos riba. D. Kontrimo brėž.

Fig. 1. Relief plan of the vicinity of Naujoji Rėva hillfort and settlement: 1 – areas excavated in 2018; 2 – boundary of the hillfort's territory.

